

УДК 368.01(477)

Гребінська С.І.

кандидат економічних наук, директор,
Хмельницький торговельно-економічний коледж
Київського національного торговельно-економічного університету

ПЕРЕШКОДИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглянуто сучасний стан розвитку ринку страхування в Україні з врахування динаміки кількості страхових компаній, чисельності населення, основних видів страхування. Ринок страхових послуг є одним із невід'ємних елементів ринкової інфраструктури та фінансової системи будь-якої держави, а міжнародний досвід свідчить, що рівень розвитку економіки країни часто визначають за рівнем організації страхової справи, яка за дохідністю (рентабельністю) в багатьох країнах випереджає промисловий та банківський сектори. Крім того, у державах із розвинутою ринковою економікою страхування є важливим механізмом залучення в економіку інвестиційних ресурсів, тому значну увагу приділено не тільки виділенню ключових тенденцій ринку страхових послуг України, а й огляду прогнозних напрямів розвитку відповідного глобального ринку. Проаналізовано причини і проблеми, які перешкоджають розвитку ринку страхування, основних напрямів його реформування, що дає можливість виокремити найбільш гострі проблеми у функціонуванні страхових компаній України та сформулювати пріоритетні напрями розвитку вітчизняного ринку страхових послуг із врахування вимог сьогодення.

Ключові слова: страховий ринок, страхова компанія, страхування життя, страхова культура, стратегія страхування.

ПРЕПЯТСТВИЯ РАЗВИТИЯ СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Гребинская С.И.

В статье рассмотрено современное состояние развития рынка страхования в Украине с учетом динамики количества страховых компаний, численности населения, основных видов страхования. Рынок страховых услуг является одним из неотъемлемых элементов рыночной инфраструктуры и финансовой системы любого государства, а международный опыт свидетельствует, что уровень развития экономики страны часто определяют по уровню организации страхового дела, которая по доходности (рентабельности) во многих странах опережает промышленный и банковский сектора. Кроме того, в государствах с развитой рыночной экономикой страхование является важным механизмом привлечения в экономику инвестиционных ресурсов, поэтому значительное внимание уделено не только выделению ключевых тенденций рынка страховых услуг Украины, но и учитываются прогнозы направлений развития соответствующего глобального рынка. Проанализированы причины и проблемы, которые препятствуют развитию рынка страхования, основные направления его реформирования, что дает возможность выделить наиболее острые проблемы в функционировании страховых компаний Украины и сформулировать приоритетные направления развития отечественного рынка страховых услуг с учетом требований современности.

Ключевые слова: страховой рынок, страховая компания, страхование жизни, страховая культура, стратегия страхования.

PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN INSURANCE MARKET AT THE CURRENT STAGE

Grebinska Svitlana

The article deals with the development of the Ukrainian insurance market at the current stage by taking into account the dynamical changes in the number of insurance companies, the population, the main types of insurance. The insurance market is an integral part of the market infrastructure and financial system of any state. International experience shows that the level of development of the country's economy is often determined by the level of organization of the insurance business, which in terms of profitability is ahead of the industrial and banking sectors in many countries. In addition, in the countries with a developed market economy insurance is an important mechanism of attracting investment resources into the economy. Therefore, considerable attention is paid not only to the allocation of key trends in the Ukrainian insurance market, but also to the overview of the forecast trends in the development of the relevant global market. The reasons and problems that hinder the development of the insurance market are analyzed. This gives the opportunity to highlight the most acute problems in the functioning of Ukrainian insurance companies and to establish priority areas for development of the domestic insurance market by taking into account the requirements of the present demands. It should be noted that the volume of the domestic insurance market is much smaller than in developed countries. The share of insurance in Ukraine in GDP is 3-4 times lower than in Eastern Europe, and in some countries (France, Germany, Switzerland) the share of insurance in GDP is 5-7 times higher. It is connected with the problems in the economy and the low demand for insurance services. For this purpose, possible ways of overcoming negative tendencies in insurance are offered, namely expanding

the range of insurance products and adaptation of the Ukrainian insurance market to world requirements. The Strategy of development of the Ukrainian insurance market for 2012-2021 has been worked out, it is aimed at ensuring transparency and predictability of the state policy on the insurance market, coordination of the activities of state and non-state institutions and participants in the insurance market. The introduction of such measures will help to overcome the crisis trends in the Ukrainian insurance market and significantly improve the financial position of insurance companies.

Keywords: insurance market, insurance company, life insurance, insurance culture, insurance strategy.

Постановка проблеми. Становлення та розвиток України як незалежної, демократичної країни з ринковою економікою створило умови для виходу країни на міжнародний ринок страхових послуг. Формування нової системи господарювання в Україні вносить принципові зміни в організацію страхової справи. Варто зазначити, що у сучасних економічних умовах страхування – чи не єдина галузь економіки України, яка протягом останніх років має стабільний значний щорічний приріст обсягів наданих послуг. Але, незважаючи на номінальне зростання обсягів страхового ринку, ця галузь забезпечує сьогодні перерозподіл незначної частини внутрішнього валового продукту. Тому питання розвитку українського ринку страхування та виявлення основних проблем його розвитку й досі не втрачає своєї актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань розвитку ринку страхування вже тривалий час здійснюється вітчизняними науковцями, серед яких можна відзначити В.Д. Базилевича, О.М. Залетова, О.А. Клепікова, С.С. Осадця, Ю.В. Панкова, Я.П. Шумелду та інших. Тим не менш саме проблемні питання розвитку ринку страхування України, а також причини, що гальмують його розвиток, ще вивчені недостатньо і потребують поглибленого дослідження та аналізу.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення сучасного стану ринку страхування України та виокремлення основних перешкод його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною метою розвитку страхового ринку є підвищення рівня страхового захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, зменшення витрат держави на попередження і ліквідацію наслідків стихійних лих, катастроф, техногенних аварій, формування ефективних ринкових механізмів залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку за рахунок забезпечення ефективного функціонування ринку страхових послуг з урахуванням міжнародного досвіду, застосуванням сучасної ринкової інфраструктури та фінансових інструментів.

Однією з перешкод розвитку страхування в Україні є низький рівень страхової культури – це розповсюдженість серед населення знань і навичок, необхідних для користування страховими послугами.

Варто зазначити, що страхова культура суспільства умовно поділяється на страхову культуру населення та страхову культуру юридичних осіб, адже послугами страхових компаній користуються не лише фізичні особи, а й підприємства.

Страхова культура в Україні знаходиться на низькому рівні, оскільки, на відміну від розвинутих країн світу, населення не сприймає страхування як необхідний елемент захисту життя, здоров'я і майна від різних небезпек. Незважаючи на трансформаційні процеси, які відбуваються в нашій країні, серед основних способів захисту від непередбачуваних обставин (ризиків) громадяни здебільшого покладаються на допомогу від

держави чи близьких. Відповідно, попит населення на продукти страхових компаній в Україні залишається поки що недостатнім [4, с. 107].

Крім низької страхової культури можна існує ціла низка інших причин, що перешкоджають розвитку страхування в нашій державі, а саме:

- низький рівень довіри з боку населення;
- відсутність дієвих гарантій для страхувальників у разі банкрутства страхової компанії;
- недосконалість прав споживачів страхових послуг;
- низька платоспроможність населення;
- збитковість більшості підприємств;
- відсутність привабливих для страховиків інвестиційних інструментів;
- недосконалий механізм недержавного пенсійного страхування;
- недостатній рівень кадрового та наукового забезпечення.

Значна частина вирішення цих проблем лежить в політичній площині. Тому, саме уряд має бути зацікавлений в інтенсивному розвитку страхової справи в Україні як у механізмі підтримки національної економіки, що надає можливості покриття непередбачених втрат і збитків підприємств та окремих громадян за мінімальної участі коштів державного бюджету.

Одним із напрямів створення сприятливих умов для розвитку страхування є сприяння функціонуванню ринку страхування життя в Україні, що в свою чергу вимагає глибокого наукового вивчення та послідовних практичних дій з боку держави, страховиків та суспільства в цілому.

Кількість населення щороку знижується (42153,2 тис. осіб станом на 1 січня 2019 р. – їх на 233,2 тис. осіб менше, ніж у аналогічному періоді 2018 року і на 198,1 тис. осіб менше, ніж у 2017 р.) [6]. Однією з причин можна виділити недостатню кількість грошей у населення для лікування, особливо для боротьби з важкими захворюваннями.

Страхування життя забезпечує значну частину довгострокових інвестицій в національну економіку та сприяє підвищенню її конкурентоспроможності. Тому ринок страхування життя є своєрідним індикатором розвитку економіки, інвестиційного ринку держави [2, с. 57].

У такому випадку актуальним є вдосконалення страхування життя в Україні з метою впливу на покращення демографічної та економічної сфери функціонування держави.

Згідно зі статтею 6 Закону України «Про страхування», «страхування життя – це вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку» [1].

Ліга страхових організацій України виступила ініціатором створення проекту «Відкрите страхування», що передбачає не лише оприлюднення тієї інформації, яка традиційно розміщується в річному звіті організації. Це – надання інформації в розширеному вигляді, враховуючи дані про власників компанії і їх частки в капіталі, структуру управління організації, біографічні довідки про членів спостережних і виконавчих органів, інформація про фактори ризиків і наявність в компанії надійної системи управління ризиками, внутрішнього контролю та аудиту [5].

Серед основних проблем, які стримують розвиток ринку страхування життя в Україні зокрема, можна виділити наступні:

- недосконалість законодавчої бази: недоліки податкового законодавства; недосконалість державного нагляду за страховою діяльністю; недостатнє регулювання страхового посередництва;

- недорозвиненість економіки в цілому: достатньо високий рівень інфляції; експансія «зайвого» іноземного капіталу в страховий сектор;

- низький рівень довіри споживачів;

- причини, що лежать у площині тіньової економіки: шахрайство страховальників; фіктивне «перестрахування»; легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом;

- проблеми власне страхового ринку: низький рівень національного перестрахового ринку та залежність від світових лідерів перестрахування; вузька клієнтська база страховиків; некваліфіковані актуарні розрахунки та невірні статистичні дані; недосконалість правил страхування; значна інформаційна закритість страхового ринку [3, с. 108].

Для подолання проблем та подальшого розвитку страхування життя була розроблена Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012-2021 роки, яка спрямована на забезпечення прозорості та передбачуваності державної політики щодо страхового ринку, координацію діяльності владних та недержавних інститутів, учасників страхового ринку [7].

Реалізація Стратегії має покращити якість страхового ринку, стати значним кроком на шляху впровадження в Україні ефективних механізмів управління ризиками державою та приватними особами, створити належну взаємодію держави та страхового ринку при відшкодуванні збитків від стихійних явищ та катастроф, зменшити негативний вплив їх наслідків із використанням інституту страхування, забезпечити формування потужного джерела внутрішніх довгострокових інвестицій для сталого, інноваційного розвитку економіки України. Після фінансової кризи, яка негативно вплинула на ринок страхування життя, спостерігається незначне «пожвавлення», при цьому показники ще не досягли докризових значень.

У 2018 році українські страхові компанії показали позитивну динаміку за більшістю показників. Проте більшість експертів сходяться в думці, що наступного року «частка» страхового ринку триватиме. Тобто поточний рік у цілому виявився вдалим для страхового ринку. В цю картину на перший погляд не вписується лише динаміка кількості страхових компаній (СК) – вона скорочувалася. Але це навряд чи можна назвати негативним результатом. Олександр Філонюк, президент «Ліги страхових організацій України» (ЛІСОУ),

вважає, що у 2019 році варто очікувати подальшого поступового зменшення кількості СК, а от страхові премії так само демонструватимуть приріст. Відбудеться посилення вимог до капіталу, платоспроможності та активів страховиків. Відповідно, спостерігатиметься покращення якості активів, підвищення рівня капіталізації та фінансової стабільності СК [8].

За прогнозами експертів, 2019 рік – це рік очищення та росту, очікується перерозподіл ринку, внаслідок чого багато хто з діючих учасників вимушений буде піти, не витримавши конкуренції та нових регулятивних вимог. При цьому темпи зростання зберігатимуться. Хоча в цьому сенсі багато що, звісно, залежить від регулятора – його подальших дій, зокрема щодо «чистки» ринку від недобросовісних страховиків, що не виконують чи не мають можливості виконувати свої зобов'язання за укладеними договорами. Процес очищення ринку пройде набагато швидше у разі прийняття закону про «спліт» і передачі функцій регулятора Нацбанку.

Звичайно, значною мірою розвиток подій залежатиме від подальшого економічного та політичного курсу країни.

Державна політика у сфері страхування має бути спрямована на:

- формування сучасного та динамічного страхового ринку з високорозвинутою інфраструктурою та широким асортиментом страхових послуг;

- своєчасну та широку адаптацію українського страхового ринку до світових вимог фінансового регулювання та нагляду, активну співпрацю з європейськими та міжнародними організаціями;

- створення страхового нагляду, гармонізованого з міжнародними стандартами та орієнтованого на захист прав споживачів фінансових послуг;

- модернізацію страхового бізнесу та систем управління страховими компаніями;

- розвиток страхового посередництва та посилення контролю за посередниками (брокерами, агентами і консультантами).

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження стану ринку страхових послуг підтверджує наявність серйозних перешкод, що стримують його розвиток, і обумовлює необхідність вдосконалення державної політики ефективного регулювання страхового бізнесу з врахуванням загальнонаціональних економічних пріоритетів. На сьогоднішній день страховий ринок України стоїть на порозі великих змін і потребує пильної уваги з боку держави для вирішення багатьох питань.

За роки ринкових реформ вдалося вивести ринок страхування на новий рівень. Проте на сьогодні він не відіграє достатньої ролі у забезпеченні соціального захисту та забезпечення достатнього обсягу інвестиційних ресурсів в економіку країни. Прийняті нормативні акти в достатній мірі вже вичерпали себе, а багато питань так і залишилось неврегульованими. Тому, варто виробити єдині методичні принципи організації і здійснення страхового посередництва; підвищити рівень прозорості страхових компаній і страхового ринку, створити єдину базу даних страховиків і реєстри незалежних посередників; встановити вимоги до платоспроможності страхових компаній на основі оцінки ризиків та якості активів страховика; виробити механізми протидії порушенням термінів

виплат страхового відшкодування та врегулювання ситуацій відмов від виплат, що підвищуватиме довіру населення до страхових компаній; розробляти дієві схеми державно-приватного партнерства в сфері охорони здоров'я, туризму, страхування катастрофічних ризиків, сільськогосподарських ризиків тощо, резуль-

татом впровадження яких має стати зростання соціальної спрямованості державної фінансової політики.

Запровадження таких заходів сприятиме подоланню кризових тенденцій на страховому ринку України та значно поліпшить фінансовий стан страхових компаній.

1. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.06.2019).
2. Залетов О.М. Державне регулювання ринку страхування життя в Україні : дис. ... канд. екон. Наук : 08.00.08 Київ, 2017. 213 с.
3. Радецька О.О. Ринок страхування життя в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Вісник Хмельницького національного університету. 2017. № 6. Т. 1. С. 222-224.
4. Хмелевський О.В. Страхування за умов фінансової кризи: тенденції розвитку та елементи пожевлення. Вісник Хмельницького національного університету. 2017. № 2. Т. 1. С. 106-109.
5. Офіційний сайт Ліги страхових організацій України. URL: <http://uainsur.com/our-news/> (дата звернення: 19.06.2019).
6. Чисельність населення України в 2019 році. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/> (дата звернення: 19.06.2019).
7. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012-2020 роки. Українська федерація убезпечення. URL: http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257 (дата звернення: 19.06.2019).
8. Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення. FinPost. URL: <https://finpost.com.ua/news/9866> (дата звернення: 19.06.2019).

1. Pro strakhuvannia : Zakon Ukrainy vid 07.03.1996 № 85/96-VR [On Insurance: Law of Ukraine dated March 07, 1996 No. 85/96-BP]. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (accessed 17 June 2019).
2. Zaliyev O.M. (2017). Derzhavne rehuliuivannia rynku strakhuvannia zhyttia v Ukraini [State regulation of life insurance market in Ukraine]: dys. ... kand. ekon. Nauk : 08.00.08. Kyiv.
3. Radetska O.O. (2017). Rynok strakhuvannia zhyttia v Ukraini: problemy ta perspektyvy rozvytku [Life insurance market in Ukraine: problems and prospects for development]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, No. 6, T. 1, pp. 222-224.
4. Khmelevskiy O.V. (2017). Strakhuvannia za umov finansovoi kryzy: tendentsii rozvytku ta elementy pozhvavlennia [Insurance in the conditions of the financial crisis: trends of development and elements of recovery]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, No. 2, T. 1, pp. 106-109.
5. Ofitsiynyi sait Lihy strakhovykh orhanizatsii Ukrain [The Official Site of the League of Insurance Organizations of Ukraine]. Retrieved from: <http://uainsur.com/our-news/> (accessed 19 June 2019).
6. Chyselnist naseleennia Ukrainy v 2019 rotsi. Minfin. [The population of Ukraine in 2019. Ministry of Finance]. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/> (accessed 19 June 2019).
7. Stratehiia rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy na 2012-2020 roky. Ukrainaska federatsiia ubezpechennia [Strategy of development of the insurance market of Ukraine for 2012-2020 years. Ukrainian federation of security]. Retrieved from: http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257 (accessed 19 June 2019).
8. Kil'kist strakhovykh kompanii maie tendentsiiu do zmeshennia. FinPost [The number of insurance companies tends to decrease. FinPost]. Retrieved from: <https://finpost.com.ua/news/9866> (accessed 19 June 2019).

E-mail: s.grebinska@gmail.com